



ALS EEN VIS IN DE SCHELDE

Er zwemt weer meer vis in de Zeeschelde én verloren gewaandé soorten hebben er hun plaats heroverd. Dat is vooral te danken aan de betere waterkwaliteit van dat stuk Schelde tussen Gent en de grens met Nederland. Maar vissen hebben nog meer op hun verlanglijstje staan. Jan Breine van het INBO: "Vissen hebben een rivier nodig met een rijk arsenaal aan leefgebieden."

Van de jaren 1960 tot 1990 was de Zeeschelde tussen Gent en Antwerpen zo goed als dood. Enkel bacteriën voelden zich nog thuis in het water. Bacteriën breken de vervuilende stoffen in de Schelde af, maar gebruiken daarbij zowat alle zuurstof die in het water aanwezig is. En zuurstofarm water betekent de doodsteek voor vissen.

Sinds de jaren 1990 gaat het aantal vissoorten in de Zeeschelde – het deel van de Schelde tussen Gent en de Nederlandse grens – er gelukkig met grote sprongen op vooruit. Tussen 1991 en 2008 telden onderzoekers van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) en de KU Leuven in totaal 71 vissoorten in de Zeeschelde. De reden van die heropleving is niet ver te zoeken: steeds meer afvalwater wordt gezuiverd vooraleer het in de Zeeschelde vloeit. De kwaliteit van het Scheldewater, en het zuurstofgehalte verbeteren zienderogen.

SLIK EN SCHOR

Verkeren de Schelde en haar bewoners nu in topconditie? Zo goed gaat het ook weer niet met de Scheldenatuur, reageert **Jan Breine** van het INBO. "Er zijn wel meer vissoorten, maar we missen nog een paar belangrijke inheemse soorten zoals de steur, zalm, kwabaal en kroeskarper, om er maar enkele te noemen. De huidige aantallen zijn bo-

vendien nog altijd klein in vergelijking met de vispopulaties die een eeuw geleden in de Schelde zwommen." Wat hebben vissen dan nog meer nodig om écht te floreren?

"Ook leefgebieden zijn cruciaal. De laatste honderd jaar hebben we zwaar ingegrepen in het Schelde-estuarium en zijn getijdenwerking. De havens, steden en landbouw namen steeds meer leefgebied in. De vaargeul werd uitgebaggerd en rechtgetrokken, zodat schepen vlot naar de havens van Antwerpen en Gent konden varen. Waar de rivier vroeger de ruimte had om te stromen én overstromen, zijn nu woningen, havengebied of akkers. Waardevolle habitats zoals slikken en schorren en ondiepe luwten hebben plaatsgemaakt voor een rechte en diepe waterloop. Daarmee zijn ook de typische leefplekken die vissen nodig hebben, verloren gegaan. In slikken vinden ze een overvloed aan voedsel en schorren zijn voor sommige vissen de ideale plek om zich voort te planten. Samen met de habitats zijn ook de vissen verdwenen die die habitats nodig hebben."

SCHELDE KRIJGT MEER RUIMTE

Gelukkig krijgt de Scheldenatuur eerherstel dankzij het Sigmaplan. Dat is een grootscheepse operatie die Vlaanderen beter beveilt tegen overstromingen. Op strategisch gekozen

plaatsen geven Waterwegen en Zeekanaal NV (W&Z) en het ANB, de initiatiefnemers van het Sigmaplan, de Schelde en haar zijrivieren weer speelruimte. **Wim Dauwe** van W&Z: "Als een hevige storm op zee samenvalt met een springtij, ontstaat een stormvloed. Het waterpeil op de Schelde stijgt dan extreem. De Schelde krijgt ook nog het regenwater uit de bovenstroomse gebieden te verwerken. Om in zo'n situatie overstromingen te voorkomen geven we de Schelde meer speelruimte. Dat doen we door overstromingsgebieden aan te leggen, of door stukken polder terug te geven aan de rivier."

PURE WINST

Die zorg voor waterveiligheid spoort wonderwel met de natuurdoelen die Vlaanderen moet bereiken. De maatregelen van het Sigmaplan zijn voor de natuur pure winst, beklemtoont **Lieven Nachtergale** van het ANB. "Door in bepaalde polders de getijden opnieuw ruimte te geven, stimuleren we de ontwikkeling van getijdennatuur. Dat type habitat moet Vlaanderen in stand houden in het kader van Natura 2000, het Europese netwerk van beschermde natuurgebieden. Met het Sigmaplan komen er honderden hectaren slikken en schorren bij. Voor de vissen én vogels is dat schitterend nieuws."

DE SCHELDE ZUIVERT ZICHZELF

Slikken en schorren zijn voor vissen niet alleen plekken waar ze voedsel zoeken en zich voortplanten. Ze hebben nóg een belangrijke functie: slikken en schorren zuiveren het water op natuurlijke wijze. **Tom Maris** van de Universiteit Antwerpen: "Een gezonde rivier is de beste natuurlijke waterzuivering die je je kunt indenken. Die zelfzuiverende werking van de Schelde is de laatste jaren gedeeltelijk hersteld. Slikken en schorren spelen een belangrijke rol bij het verwijderen van stikstof uit het water. En dat is precies een van de stoffen die nog in te hoge concentratie in de Schelde aanwezig zijn."

"Silicium is dan weer een nuttig element, waarvan er doorgaans te weinig in het Scheldewater zit. Kieselwieren hebben het nodig om hun skelet op te bouwen.

Kieselwieren maken deel uit van het plankton, dat zich helemaal onderaan de voedselpiramide bevindt. Vissen vormen de op één na laatste schakel van de voedselketen: ze zijn dus sterk afhankelijk van de rest van de keten om te overleven. Slikken en schorren zorgen voor een gezond watersysteem. En dat is de ideale kraamkamer voor vissen."

ZWARE METALEN ZIJN DOMPER VOOR WATERKWALITEIT

Hoewel de Schelde heropleeft, is dat nog geen reden tot trompetgeschal. Zware metalen blijven immers de waterkwaliteit van onze grootste rivier hypothekeren, zegt Tom Maris. "In de jaren 1960 tot 1980 zijn tonnen zware metalen in de Schelde terechtgekomen. Een groot deel van die vervuiling werd opgeslagen in de sedimen-

ten. Nu de Schelde weer zuurstofrijk is, treedt er een chemische reactie op, waardoor de concentratie aan zware metalen in het water opnieuw stijgt."

"Bodemdiertjes nemen die vervuiling op en geven ze door in de voedselketen. Dat noemen we bioaccumulatie. Er mag dan wel meer vis zitten in de Schelde, de kwaliteit ervan is soms ondermaats. Vooral vette vis als paling, die veel in het vervuilde sediment vertoeft, is zwaar besmet en zeker niet voor consumptie geschikt."

Wil je meer weten over het nut van getijdennatuur? Lees de brochure *Getijdennatuur: onschatbare natuur*. Die vind je op www.sigmaplan.be of kun je aanvragen bij evelien.demunter@lne.vlaanderen.be.



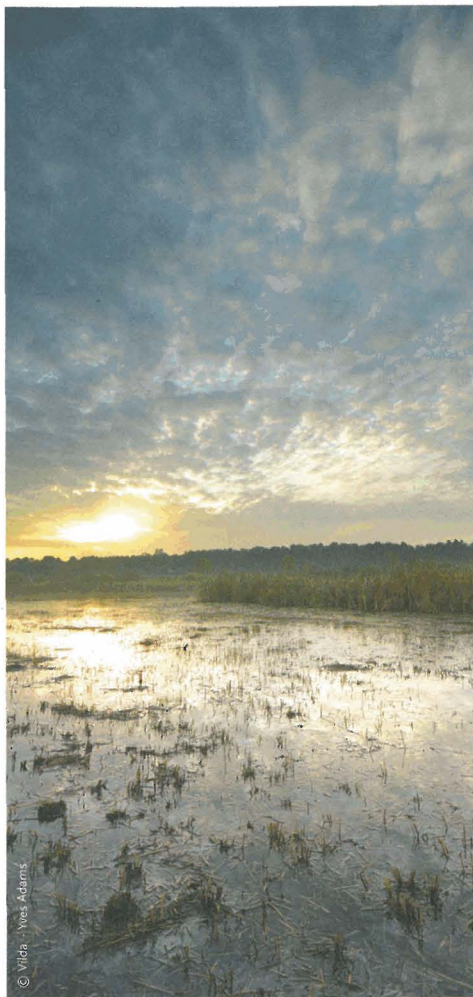
DE COMEBACK VAN DE FINT, SPIERING EN RIVIERPRIK



FINT: SPECTACULAIR PAAIRITUEEL

Het INBO onderzoekt elk jaar welke vissoorten in de Schelde voorkomen. Naast jonge spiering, haring, zeebaars en snoekbaars troffen de onderzoekers vorig jaar ook jonge fint aan. Dat toont aan dat een aantal soorten zich opnieuw voortplant in de Zeeschelde. Net als de spiering groeit ook de fint op in zee en plant zich voort in zoet water. Je vindt hem langs bijna alle kusten van Europa. Door de bouw van dammen en zee-weringen, watervervuiling en kanalisering is de fintpopulatie in veel Europese riviersystemen verdwenen of flink achteruitgegaan in 1900-1970.

In mei en juni trekken finten in scholen de rivieren op (lokaal worden ze ook 'meivis' genoemd). Ze paaien in luwe delen van de rivier, waar de getijdenwerking zich niet meer laat voelen. Als je geluk hebt, kun je paaiende finten spotten: het opspattende water verradt hun plannen. Ze zwemmen in rondjes aan het wateroppervlak en laten daarbij hun zaad los. Plots draaien de vissen zich zijdelings en zwiepen ze hevig met hun staart. Spektakel verzekerd!



VISTRAP IN KASTERLEE LOODST VISSSEN VOORBIJ STUWEN

De Kleine Nete was een tiental jaar geleden nog een onoverkomelijke hindernis voor migrerende vissen. Vijf knelpunten verhinderden de doorgang. De Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) werkte die barrières één voor één weg, met steun van het ANB en het Visserijfonds.

Heel wat vissen migreren in de loop van hun leven van de ene plaats naar de andere, op zoek naar voortplantings-, overwinterings- en voedselplekken. Maar in sommige waterlopen verhinderen stuwen en watermolens de vrije migratie van vissen. Dat brengt hun natuurlijke levensloop in het gedrang.

Met de bouw van een vistrap aan de stuw van Kasterlee eind vorig jaar is het laatste obstakel op de Kleine Nete opgelost: vissen kunnen nu weer vrij migreren. Beschermde vissoorten als de kleine modderkruiper, rivierdonderpad en beekprik, en zeldzame vissen als de kopvoorn en serpeling zien hun leefgebied fors aangroeien.

De Kleine Nete is een hotspot van biodiversiteit. Hoe dat komt? De rivier maakt deel uit van het Scheldebekken; de getijdeninvloed is voelbaar tot in Grobbendonk. Dat zorgt voor een zoetwatergetijdensysteem, uniek in Europa. Ook de overgang van landduinen naar riviervallei levert een ruime variatie aan leefgebieden op. Om de natuurwaarden van de Kleine Netevallei te bewaren werden grote delen aangeduid als Natura 2000-gebied.



SPIERING: KANNIBAAL VAN DE SCHELDE

Sinds kort komt de spiering in groten getale voor in de Zeeschelde. Hij groeit op in zout water en trekt landinwaarts om te paaien. In de Schelde gaat de spiering in het begin van de lente stroomopwaarts op zoek naar een geschikt plekje om eitjes af te zetten. Op een diepte van 0 tot 17 meter legt de vis tot 40.000 lichtgele eieren.

De larven eten vooral plankton, maar zodra ze volgroeid zijn, doen spieringen zich tegoed aan andere vissen zoals de kleine haring en baars. Zo nu en dan deinst die kannibaal er niet voor terug om een andere spiering naar binnen te spelen. Zelf is hij een gegeerde prooi voor tal van vissen en vogels.



RIVIERPRIK: PARASIET MET SCHERPE TANDJES

De rivierprik is geen echte vis, maar behoort tot de familie van rondbekken. Hij leeft het grootste deel van zijn leven, zo'n drie à vier jaar, als larve ingegraven in de bodem van rivieren. Na zijn metamorfose tot volgroeide prik trekt hij naar zee. Daar hecht hij zich met zijn scherpe tandjes vast aan vissen zoals zalm, makreel en kabeljauw. Als parasiet leeft hij van het bloed van die vissen. Maar rivierprikken happen soms ook hele stukken vlees uit levende of dode zeedieren.

In het voorjaar trekken rivierprikken naar ondiepe, snelstromende beekjes om zich voort te planten. Het mannetje maakt een nestkuil door stenen en grind te verplaatsen. Daarin worden de eieren afgezet op grind, kiezels of stenen. Kort na de paai sterft de rivierprik.